

Äteritsiputeritsipuolilautatsijänkä. Suomen pisim- män paikannimen etymologiaehdotus

Suomen pisin paikannimi on Savukosken kunnassa sijaitsevan suoalueen nimi *Äteritsiputeritsipuolilautatsijänkä*. Se on jo vuosikymmenten ajan nostattanut suomalaisen nimistönkäyttäjäkunnan ihmetystä. Nimen aitous ovat epäilleet useat. Sen on arveltu olevan merkityksetön hokema tai liittyvän *puolisen* eli lounaan syömiseen. Toisaalta Oulun yliopiston jo eläköitynyt historian professori Jouko Vahtola on muiden mukana epäillyt, että nimi on kehitetty huumorimielessä. (Kysy.fi.)

Nimi on kuitenkin aito eli nimenkäyttäjyhteisössä jo pitkään ja laajemmalti tunnettu nimi, joka löytyy myös kartoista. Aitouden on vahvistanut muiden muassa paikallisen nimenkäyttäjyhteisön vakavasti otettava jäsen, pienviljelijä ja karhunkaataja Albert Ikäheimo eli Ikä-Alpi (s. 1904). (Kysy.fi.) Nimi on myös tallennettu Kotimaisten kielten keskuksen Nimiarkiston kokoelmiin muodoissa *Äteritsiputeritsipuolilautatsijänkä* ja *Äterisputerispuolilaudatsijänkä* (Nimiarkisto 2022a; 2022b).

Savukoskella nimestänyt Pirjo Vuotovesi arvelee Oulun yliopistossa tekemässään sivulaudaturtyössä, että nimi on nuori, laadultaan ekspressiivinen ja sen ovat antaneet mahdollisesti rajavartijat. Kenttätöissä ainoaksi nimeämisperusteeksi hänelle on kerrottu, että ”*jokaisella paikalla on oltava jonkinlainen nimi*”. (Vuotovesi 1987: 73.) Toisaalta Vuo-

¹Koneen Säätiön rahoittama Pohjoisen sosioekologinen ympäristöhistoria -hanke, Past Present Sustainability (PAES) -tutkimusyksikkö, Helsingin yliopisto.

² Suomen Akatemia projekti 349818, Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus, Turun yliopisto.

³ Giellagas-instituutti, Oulun yliopisto.

tovesi (1987: 79–80) listaa formantin *äteritsiputeritsipuolilautatsi* yhdeksi niistä ”*erityispiirrettä ilmaisevista nimenosien elementeistä*”, jotka ovat mahdollisesti ”*lappalaisperäisiä*”. Tämä on tietenkin ristiriidassa sen kanssa, että nimi olisi nuori, kuten hän toisaalla arvelee.

1. Stereotyyppioista metodin käyttöön

Ei ole epätavallista, että juuri Lapin nykyiselle nimenkäyttäjyhteisölle merkitykseltään epäselvälle paikannimistölle lähdetään hakemaan selityksiä kaljapäissään huvittelevista paikallisista, tyyppillisesti poromiehistä tai rajavartijoista. Nimien keksimisen motiiviksi nostetaan tyyppisesti turhantärkeän tai muutoin ärsyttävän kaupunkilaisen nimistönkerääjän tai kartoittajan huiputtaminen. Näiden puolimytologisten hahmojen avulla on pyritty selittämään niin merkitykseltään epäselväksi jääneiden paikannimien alkuperää kuin myös esimerkiksi Lapin ”rivoja” paikannimiä. Tällaisiin helppoihin ja yleistäviä stereotyyppioita hyödyntäviin selityksiin ovat sortuneet aivan varteenotettavat nimistöntutkijatkin.

On selvää, että nimestäjiä ja kartantekijöitä aika ajoin yritetään huiputtaa. Tällaiset yritykset päätyvät useimmiten kuitenkin enintään Nimiarkiston kokoelmiin rinnakkaisnimen statuksella. Tästä pitävät huolen toisaalta kaiken epäilemiseen valmentava kenttätyökoulutus, toisaalta huiputusyritysten useimmiten läpinäkyvän heikko laatu. Varsinkin kartoille päätyy vain erittäin harvoin yksittäisen informantin vitsinä keksimiä paikannimiä. Suomen kartoille päätyvät nimet ovat jo toista sataa vuotta käyneet läpi usean eri alan asiantuntijan tarkan ja systemaattisen seulan. (Castrén, L. 1907: 57; Itkonen, T. 1997; Huhtamies 2008: 429.)

Vielä oleellisempaa on ymmärtää mitä varten paikannimet ovat olemassa. Poromiehille ja rajavartijoille paikannimet ovat työkaluja, joilla he operoivat päivittäisessä työssään, rajavartijat myös lain määrittämässä virallisissa tehtävissä. Jotta paikannimet toimivat päivittäisessä kommunikaatiossa, pitää niiden täyttää tiettyjä ehtoja.

Ensinnäkin paikannimien tulee olla tuttuja laajemmalle nimenkäyttäjäpiirille, myös esimerkiksi naapuripaliskunnassa. Jos jokaisella aluetta

käyttävällä ryhmällä olisi omat paikannimensä ei kommunikointi onnistuisi. Täsmällisen sijainnin ilmaisemisen tarve on luonnossa työskenteleville niin tärkeää, että isompien tarkoitteiden paikannimillä ei juuri pillailta. Vaikka nykyään erilaiset GPS-laitteet auttavat sijaintien ilmoittamisessa, paikannimet eivät ole menettäneet merkitystään. Paikannimien toimivuus tietystä käyttökontekstissa ja suhteessa sekä niiden käyttöön että käyttäjiin on universaalina pidetty paikannimistön ominaisuus (esim. Ainala ja muut 2016: 64–66).

Toisekseen nimen on oltava sellainen, että sen käyttäminen on helppoa. Nimenkäyttäjien omaan ja lähipiiriin käyttöön syntyy tietenkin spontaanisti pienpaikannimistöä, jolloin huumorillakin voi olla merkittävä osa nimeämisessä. On kuitenkin vaikea kuvitella, että nimistöä päivittäisessä työssään käyttävät ihmiset kehittäisivät omaan käyttöönsä 35 merkkiä pitkän merkitykseltään läpinäkymättömän paikannimen. Paljon paremmin toimivia nimiä olisivat merkitykseltään läpinäkyvät lyhyehköt nimet, kuten **Mäntyjänkä* tai **Selkäjänkä*. Nuorille, pienen nimenkäyttäjäporukan keksimille nimille on helppokäyttöisyyden lisäksi tyypillistä merkityksen läpinäkyvyys. (Nimistönmuodostamisen lainalaisuuksista katso tarkemmin esim. Ainala ja muut 2016: 18, 66–68, 116.)

Jollain tavalla ”hankalat”, merkitykseltään epäselvät ja pitkät nimet ovatkin usein vanhoja. Ne voivat olla merkityksettömiksi muuntu-neita perintönimiä eli alueella edelleen puhutun kielen aineksista aikoi-naan muodostettuja nimiä, joiden kielellinen asu on esimerkiksi lyhenty-nyt epäsäännöllisesti siten, että niiden merkitys ei ole enää ymmärrettä-vissä. Tällainen nimi on mahdollisesti *Vanaantaka* < *Vanajantaka* (Paik-kala 2007: 490). Perintönimissä voi olla myös sellaisia sanoja, jotka ovat kadonneet nykykielestä tai joiden merkitys on muuttunut. ”Hankalat” paikannimet voivat olla myös substraattinimiä eli alueella aikaisemmin puhutusta kielestä nykyisin puhuttuun kieleen periytyneitä nimiä. Ne on kahden kieliryhmän kohdatessa lainattu käyttöön myös alueen uudessa kielessä, josta sittemmin tulee alueen ainoa kieli. Toinen vaihtoehto on, että paikannimet ovat viimeinen jäännös vanhasta kielestä, kun alueen

asukkaat ovat vaihtaneet puhumansa kielen muuten toiseen. (Ainiala ja muut 2016: 86–88, 94–99.)

Sekä paikallisen nimenkäyttäjyhteisön että paikannimitypologian lähtökohdista on erittäin epäuskottava ajatus, että Äteritsiputeritsipuolilautatsijängä olisi nuori, huumoriin tai hokemaan perustuva ”keksitty” nimi. Parempaa selitystä pitää etsiä alueen historiasta ja siellä aikaisemmin puhutusta kielestä, sillä nimi täyttää kaikki substraattinimen tunnusmerkit: merkitys on nykykielessä epäselvä, se ei tunnu sopivan alueella nykyisin puhuttavan kielen nimioppiin, sen käytettävyys on huono ja lisäksi on tiedossa, että alueella on melko hiljan puhuttu toistakin kieltä, nimittäin yhtä keminsaamana tunnetun murrejatkumon alueellisista varianteista.

2. Äteritsiputeritsipuolilautatsijängän seudun historiaa

Äteritsiputeritsipuolilautatsijängä sijaitsee alueella, joka on kuulunut Kemikylän saamenkylän eli siidan maihin. Kemikylä oli yksi niistä siidoista, joiden asema Täyssinän rauhassa vuonna 1595 jäi epäselväksi, sillä lapinkylät jaettiin Ruotsin ja Venäjän kesken vakiintuneen verotuskäytännön perusteella (Freden i Teusina). Savukoskelaiset maksoivat kuitenkin 1800-luvun alkuun asti veroa molemmille valtakunnille ja istuivat molempien valtioiden järjestämät käräjät. Tämä mahdollisti myös vapaan kaupankäynnin molempiin suuntiin, mutta taloudellisessa mielessä Vietnanmeri oli Pohjanlahtea selkeästi tärkeämpi suunta. (Fellman 1906a: 544–545, 630; 1906b: 180, 204, 206–207).

Vakiinnuttaakseen Ruotsin kruunun asemaa Lapissa sekä saadaksesen maat, eteläisestä näkökulmasta, tehokkaampaan käyttöön, Ruotsin kuningas Karl XI antoi vuonna 1673 uudisasutusplakaatin. Se kannusti määrääkaikaisella verovapaudella ja alemmalla verotuksella uudisasukkaita muuttamaan yhä syvemmälle lapinmaihin. (Elo & Seppälä 2012: 32–35; Stille 1965: 334, 336.) Tämän seurauksena myös Savukoskelle asettui muutama uudisasukas 1680-luvulla, mutta menestys oli huonoa (Fellman 1906b: 406).

1700-luvun loppupuolella pyyntielinkeinot alkoivat menettää merkitystään riistakantojen, etenkin peuran ja majavan vähetessä nopeasti. 1800-luvun alussa alueella vallitsi jo hybridielinkeinomalli, joka oli yhdistelmä uudisasukkaiden tuomaa viljelyä ja karjankasvatusta sekä paikallista perua olevaa kalastusta, metsästystä ja poronhoitoa. (Fellman 1906b: 126, 422, 479–480, 645; Sjögren 1828: 157.) Kuten muuallakin Itä-Lapissa, valtaosa verokirjoihin uudisasukkaiksi merkityistä oli elinkeinoa vaihtaneita paikallisia saamelaisia. Elinkeinoon muutos johti yleensä myös nopeaan kielen ja identiteetin vaihtoon saamelaisesta suomalaiseksi. (Fellman 1906b: 337, 406–407; Sjögren 1828: 28.)

Lähiseuduilla, etenkin Sompiossa ja Sodankylässä, mutta myös Sallassa 1820-luvulla liikkunut kirkkoherra Jacob Fellman (1906a: 245; 1906b: 407, 480) kirjoitti, että hänen aikanaan ihmiset ymmärsivät yleisesti saamea ja osa, lähinnä vanhemmat ihmiset, käyttivät sitä myös, eritoten kotioiloissa. Sen sijaan lapset mieluiten salasivat etnisen taustansa. Myös saamelaista sukua olevien käyttämä suomen kieli oli voimakkaasti saamen värittämää. Sen sijaan saamelaistaustaisten ihmisten ulkoasu ja usein elinkeinotkaan eivät eronneet suomalaislähtöisistä uudisasukkaista. A. J. Sjögrenin (1828: 28) vuonna 1826 tehdyn matkan aikana saama vaikutelma kielitilanteesta oli paljon negatiivisempi kuin Fellmanilla. Sjögrenin mukaan vain harvat ymmärsivät edes yksittäisiä sanoja saamea, vaikka vielä puoli vuosisataa aikaisemmin sitä oli puhuttu yleisesti. Vain syrjäisessä Kemikylässä puhuttiin sekakieltä, josta puolet oli saamea puolet suomea. Vuonna 1841 saman seudun läpi matkanneet M. A. Castrén (1967: 55–56) ja Elias Lönnrot (1902: 52) olivat molemmat saaneet käsityksen, että saamen kieltä ei alueella enää puhuta, vaikka sen vaikutus paikallisessa suomen kielessä heidän mukaansa tuntuikin.

Edellisten kuvausten perusteella alueen saamenkielisen väestön keskuudessa oli 1800-luvun alkupuoliskolla tapahtumassa sosiolingvistikan termin nopea kienvaihto. Saamen kielessä oli jo tuolloin paljon suomen kielen interferenssiä ja sen julkista käyttämistä välteltiin. Passiivinen kielitaito oli aktiivista yleisempi. Toisaalta juuri syrjäisillä Kemikylän ja Sompion alueilla saamen kieli säilyi ilmeisesti pisimpään. Tätä

selittää ainakin se, että merkittävässä määrin pyynnistä eläneellä väestöllä oli vain vähän kontakteja ulkopuolisten kanssa (esim. Fellman 1906a: 630). Kielitilanteen kehityksen ja sen seurausten kuvaus on liki identtinen sen muutosprosessin kanssa, jonka Marjut Aikio (1988) kuvasi tapahtuneen Vuotson pohjoissaamelaisen kieliyhteisön parissa sata vuotta myöhemmin eli 1910–1980. Myös Vuotsossa seurauksena oli hyvin nopea, muutamassa sukupolvessa tapahtunut täydellinen kielenvaihto.⁴

Saamen kieli voidaan liittää Äteritsiputeritsipuolilautatsijänkään myös lähiseudun paikannimistön kautta. Seudulla on runsaasti luonnonpaikannimiä, joille tai joiden nimielementeille on esitettävissä saamen kielin perustuva etymologia. Noin viiden kilometrin säteellä löytyvät muiden muassa seuraavat nimet: *Ketsepuhnus* (vrt. saaAn *keeč̄i*, saaK *kie'č̄č̄* '(jompi kumpi) pää'), *Naakkima* (vrt. saaAn *njaakkād*, saaK *njaakkād* 'hiipiä, väijyä'), *Äytsönmaa* (vrt. saaAn *ävzi* 'kuru, rotko'), *Tuorainselkä*

⁴ Tätä kirjoitettaessa, talvella 2022–2023, ovat muiden muassa sosiaalisessa mediassa heränneet taas henkiin väitteet 1900-luvun alkupuolella eläneistä keminsaamenpuhujista. Jotta saamen kielten tutkijoiden keskuudessa pääosin suullisesti kulkeva aiheeseen liittyvä tieto olisi jossain kirjallisena saatavilla, lisään sen tänne. Saamen kielen professori emeritus Pekka Sammallahti on kertonut koettaneensa 1960-luvulta asti jäljittää ja tavata jokaisen keminsaamenpuhujaksi väitetyn tai sellaisia tunteneen ihmisen. Yksikään hänen tapaamistaan ihmisistä ei ole puhunut keminsaamen varianttina pidettävää kieltä tai tavannut ketään kieltä puhunutta. Tämäntalvisissa keskusteluissa on noussut esille erityisesti jo edesmennyt Meri-Matti, poromies Matti Merivirta Savukosken Kuoskun kylästä. Sammallahti on tavannut hänet ja kuullut tämän osaamaa saamen kieltä. Hänen mukaansa Meri-Matin puhuma kieli on pohjoissaamea, jonka tämä oli oppinut ollessaan tekemisissä Vuotson pohjoissaamelaisten kanssa. Sen lisäksi hän tunsi hyvin vanhempien sukupolvien suomen kielessä esiintyneen saamelaisperäisen poronhoito- ja maastoterminologian. Meri-Mattia usein haastatelleen toimittaja Tapani Niemen mukaan Meri-Matti ei myöskään pitänyt itseään saamelaisena, vaikka hänen suvullaan on juuret historiallisessa Kemian Lapin saamelaisessa kulttuurissa. Toinen toistuva väite on, että 1900-luvun alun poromiehet puhuivat keskenään saamea. Kyse on, kuten Meri-Matillakin, saamen kielistä lainatusta poronhoito- ja maastoterminologiasta sekä paikallisissa suomen murteissa säilyneestä saamelaisesta substraatista tai lainasanoista. (Niemi (päiväämätön); Tapani Niemen julkinen Facebook-päivitys 23.11.2022 keskusteluketjuineen.)

(vrt. saaAn *tuorráđ* 'taivuttaa (esim. naulaa), laskostaa', *tuárrást* 'poikitain'), **Kuutsokanharjut** (vrt. saaK *kuvdd* 'heinikko', *čákk* 'huippu, laki' > suom. *sokka* : *sokan*) sekä **Nielmunäälmijänkä** (vrt. saaP *njálmmuš* 'jnk ylä- tai suuosa (esim. pienen jokilaakson yläosa)' (Collinder 1964: 139), saaAn *njälmi* 'suu, jokisuu ym.').

Äteritsiputeritsipuolilautatsijänkä sijaitsee myös asutushistoriaallisesti kiinnostavassa paikassa. Siitä 17 kilometriä lounaaseen sijaitsevat Kyläselkä ja Kyläjänkä sekä vajaa kuusi kilometriä koilliseen Talvisko-tajärvi (vrt. saaAn *talváskuáti* 'talvikota'), joista on myös löydetty arkeologisissa inventoinneissa asumuksen pohjia. Näiden paikkojen arvelaan olleen Kemikylän siidan entisiä talvikyläpaikkoja. (Elo & Seppälä 2012: 35; Itkonen, T. I. 1948: I: 96.)

Edellä kuvattu historiallinen konteksti ja alueen muu paikannimistö vahvistavat ajatusta siitä, että *Äteritsiputeritsipuolilautatsijänkä* voisi olla kehittynyt Kemikylän saamenkielisen väestön aikoinaan antamasta paikannimestä. Se olisi jäänyt elämään ikään kuin kivettyneenä kielenmuistomerkinä, kun nimenkäyttäjyhteisön puhuma kieli on vaihtunut suomeksi vajaat kaksisataa vuotta sitten. Aikojen saatossa nimen äänneasu on tietenkin suomalaistunut. Nimen etymologian selvittämiseksi onkin syytä kokeilla saamelaisen substraattinimistön tutkimusmetodiikkaa. Tämän lähdekriittisesti mukavan valveutuneen metodin on kuvannut Luobbal Sámmol Sámmol Ánte, Ante Aikio artikkelissaan *The Study of Saami Substrate Toponyms in Finland* (2007). Artikkelin on tarkoitettu ensisijaisesti ohjenuoraksi Lapin eteläpuolisten alueiden saamelaisperäisen substraattinimistön tunnistamiseen, mutta se toimii pienin tarkennuksin erinomaisesti myös Lapin saamelaisperäisten paikannimien tunnistamisen apuna.

3. Äteritsiputeritsipuolilautatsijängän rekonstruktioehdotus

Aikion metodi jakautuu viiteen pääosaan: 1. äännevastaavuuksien tunnistaminen, 2. leksikaalisen rakennetyypin tunnistaminen, 3. suffiksien ja

formanttien tunnistaminen, 4. merkityksen ja systeemiin sopivuuden tunnistaminen ja 5. nimielementtien iän ja levikin tunnistaminen. Jokaisessa näissä kohdista tulee tiettyjen kriteerien täytyä, jotta nimi voidaan määrittellä saamelaiseksi substraatinimeksi. (Aikio 2007: 164–184.)

Lähden purkamaan nimeä metodin osien 2. leksikaalisen rakenneytyypin tunnistaminen ja 3. suffiksien ja formanttien tunnistaminen avulla. Nimessä *Äteritsiputeritsipuolilautatsijänkä* on mielestäni erotettavissa seuraavat nimielementit (erotettu | -merkillä) ja niiden sisällä vielä suffiksit tai formantit (erotettu = -merkillä):

Äteri=tsi|puteri=tsi|puoli|lauta=tsi|jäänkä

Tällainen pitkä moniosainen paikannimien rakennetyyppi on saamen kielessä keskimääräistä tyypillisempi itäsaamelaiden kielten läntisessä ryhmässä, johon ainakin keminsaamen murrejatkumon itäiset variantit kuuluvat. Niitä tavataan kuitenkin myös pohjoissaamassa. Tätä rakennetyyppiä edustavat nimet ovat tyypillisesti luonnonpaikannimiä ja mikrotoponyymejä. Tällaisia nimiä ovat esimerkiksi Utsjoen Paistunturissa sijaitsevan pienen maankohouman viisielementtinen nimi saaP *Nji|joh|mob|ávzz|čomat* 'Nilijoenmutkankurunkukulat', Suonikylässä sijaitseva pienen suon kuusielementtinen nimi *Há't|jääura|luut|vuäj|njää|lm|jeä'gğ* 'Turhalammenlahdenpuronsuusuo' sekä Pohjois-Inarissa sijaitsevan lammen viisielementtinen nimi saaAn *Kaari|-ááhu|Kuát|sai|jävri* 'Kaari-mummon Kotasijajärvi'. (Valtonen 2014: 266–270.)

Käyn seuraavaksi läpin nimielementit lopusta alkuun. Samalla käsittelen Aikion metodin kohtia 1. äännevastaavuuksien tunnistaminen ja 4. merkityksen ja systeemiin sopivuuden tunnistaminen. Tämä käsittely sisältää myös kohdan 3. tarkemman analyysin. Tässä kohtaa on hyvä tarkentaa, että toisin kuin Aikion metodissa, ei Keski-Lapin historiallisessa kontekstissa ole syytä etsiä äännevastaavuuksia kantasaamesta asti, vaan alueella edelleen tai hiljattain puhutuista naapurikielistä. Samoin kohta 5. nimielementtien iän ja levikin tunnistaminen on erilaista tässä

kontekstissa kuin eteläisemmän Suomen osalta: ikä tunnetaan historiallisten lähteiden perusteella ja levikin tarkastelu on syytä rajata ensisijaisesti alueellisesti merkittävimpien kielten sanastoon.

Keminsaamen varianteista ei ole tallessa kuin joitakin lyhyitä tekstiesimerkkejä ja sanalistoja 1670-luvulta 1820-luvulle. Tämän takia vertailukohtia täytyy etsiä sitä eniten muistuttavista nykyisistä itäisistä saamen kielistä, inarin- ja koltansaamesta sekä 1900-luvun lopussa aktiivisesta käytöstä pois hiipuneesta akkalansaamesta. Näistä kahdesta ensin mainitusta on tarjolla laajat tieteelliset sanastokokoelmat, mutta viimeksi mainittu on valitettavan huonosti dokumentoitu ja tutkittu. Joskus vastineita on etsittävä kaukaisemmistakin saamen kielistä, kuten pohjoissaamesta.

Erityisesti Keski-Lapin substraattinimien suhteen on tärkeää pitää mielessä myös Aikion (2007: 189–190) esittämä perustavanlaatuisen ero saamen kielistä suomeen tai suomen murteisiin lainattujen sanojen ja substraattinimien välillä:

Fonologinen epäsäännöllisyys on siten tärkeä kriteeri varsinaisten substraattipaikannimien tunnistamisessa. Jos merkitykseltään läpinäkymätön nimielementti esiintyy laajalla alueella samanlaisessa muodossa, on syytä epäillä, että nimet perustuvat kadonneeseen appellatiiviin, joka oli aikoinaan produktiivinen paikannimien muodostuksessa. Nimielementin epäsäännöllinen ja vaihteleva muoto on sen sijaan erillisen lainautumisen indikaattori. (Aikio 2007: 190. [Suomennos kirjoittajan.]

3.1 *Jänkä*

Nimielementeistä vain viimeinen, *jänkä* on yleisesti tunnettu lainasana. Tämä suota tarkoittava sana on lainattu saamesta laajalti pohjoisiin suomen murteisiin (SMS s.v. *jänkä'*) (vrt. saaAk /*jeŋg*/ (Kert & Zajkov 1988: 36), †*jäŋk* (Itkonen, T. I. 1958: I: 53)). Se esiintyy, kuten Aikio

kuvaa, laajalti ja aina samassa muodossa *jänkä* ~ *jänkkä*, ja sen merkitys on vakiintunut.

3.2 *Lauta=tsi*

Myös toiseksi viimeinen nimielementti *lauta=tsi* tuntuu aukeavan helposti. Se vastaa äänteellisesti erinomaisen hyvin koltan- ja inarinsaamen sanoja saaK †*lautaš* ja saaAn *láávtáš* (1900-luvun alussa vielä *láávtáž* /*lääco távž*/) 'lauttanen, yhden patsaan varaan rakennettu säilytyslava, ripustusteline tai pieni aitta, johon saalis jätettiin välivarastoon pedoilta suojaan metsästyksen aikana'. Sana on säilynyt lähinnä paikannimissä. Tarkoitteen vanhakantaisuudesta kertoo jotain se, että 1900-luvun ensivuosina Inarissa sanastoa koonneen Frans Äimän kielenopas Juho Musta tunsu käsitteen, muttei ollut koskaan itse nähnyt lauttasta. (Itkonen, E. 1987: 14; Itkonen, T. I. 1958: I: 199.)

Lauttanen-sana osoittaa, että Aikion jako saamesta lainattuihin ja substraattinimiin ei ole ainakaan Lapissa aivan selkeä. Toisaalta on lainasana *luttanen*, joka on tunnettu Suomen murteiden sanakirjan (SMS s.v. *luttanen*) mukaan ainakin Enontekiöllä, Sodankylässä ja Inarissa. Sanan perusmuoto lienee muodostettu analogisesti *luttanen*: *luttas-* taivutustyyppiä mallina käyttäen, sillä taivutus- ja yhdyssanavartalo *luttas-* vastaa parhaiten saamen kielissä esiintyvää sanahahmoa. Toisaalta taas siellä täällä Ounas- ja Kemijokien vesistöalueiden keski- ja pohjoisosien sekä Ylä-Lapin paikannimistössä esiintyy eri muodoissa substraattinimielementiltä vaikuttava *lutta* ~ *luttanen* ~ *luttas* ~ *luttas*, ehkä myös ~ *lutta*. Esimerkiksi Inarin *Luttaselkä*, Kittilän *Luttasjänkkä*, Sodankylän *Kaksluttanen* ja Enontekiön *Luttasjänkkä*. Paikannimissä nimielementti on ainakin nykykielenkäyttäjille merkitykseltään enimmäkseen opaakki ja sen äänneasu vaihtelee nimestä toiseen melko paljon, mutta toisaalta se on joillakin alueilla tunnettu murrenasanana.

Saamenkielisissä nimissä sana on säilynyt inarinsaamessa, esimerkiksi *Ákáávtáááuváš* 'Ákáluttasenpää' (ensimmäinen nimielementti < saaK *ääkka* 'akan [dim.]') (suom. *Akáluttapää*) ja

Piättärlávttaáuaáivi 'Pietarinlauttasenpää' (suom. *Pietarlauttanen*). Lisäksi Karl Nickul on tallentanut sanan Suonikylässä paikannimessä *Feátt Lautasšio'lj* 'Fedotovin Lauttasselkä'. *Lautatsi*-nimielementistä on vain yksi toinen esiintymä: Savukosken naapuripitäjästä Sallasta löytyy paikka nimeltään *Jaltikkilautatsioiva* (*Jaltikkilauta=tsi'ioiva*, vrt. saaK *jáá'ides* 'aukea (alue, paikka)', saaAk †*ojv*, †*oaiv* 'pää, pyöreälakinen tunturi' (Itkonen, T. I. 1958: II: 828)). Nimen merkitys on voinut olla alun perin suunnilleen 'Aukea Lauttasää'.

3.3 *Äteri=tsi/puteri=tsi/puoli*

Vaikeamman pähkinän muodostavat nimen kolme ensimmäistä nimielementtiä *äteri=tsi*, *puteri=tsi* ja *puoli*. Nykyisen ääntämistavan, lähinnä sanan sivupainojen perusteella, *puolilautatsi* vaikuttaisi olevan kokonaisuus. Tällaista **puolilautasta* ei kuitenkaan tunneta. Toisaalta on tunnettua, että nimen merkityksen hämärtyessä myös sen ääntämistapa voi muuttua aikaisemmasta, etenkin jos se tällä tavalla voi muuttua kielenkäyttäjyhteisössä merkitykselliseksi. Näin epäilen käyneen tässä tapauksessa.

Kahdessa ensimmäisessä nimielementissä toistuva äännejakso *-tsi-*, joka esiintyy myös nimielementissä *lauta=tsi*, voisi selittyä diminutiivijohtimeksi */-dž-/* (+ sidevokaali *-i-*). Tärkein todiste tämän puolesta on Olaus Sirman vuonna 1672 Johannes Schefferukselle Sodankylän siidan keminsaamen variantilla kirjoittama laulettu perinteen teksti, joka alkaa diminutiivijohtimen sisältävällä nimellä: *(Kúlnasats)* 'Pilkka-siipi[dim.] (nimi mustalle porolle, jossa on valkea läiskä tai läikkiä)' (vrt. SaaAn *kuulnâs* 'pilkka-siipi') (Kallio ja muut 2019: 121–122; UUB).

Tulkinta saa tukea muista Savukosken nimistä, joissa esiintyy sama formantti toisen, helposti tunnistettavan nimielementin lopussa: *jaura=tsi* (vrt. saaAn *jáávráš* (1900-luvun alussa vielä *jáávráš* */jááwrävž/*), saaK *jääuraž* 'järvi [dim.]'). Kiinnostavaa on, että nimielementti *jauratsi* esiintyy vain entisen Kemikylän alueella, nykyisellä Savukoskella ja Pelkosenniemen pohjoisosissa. Kaikkia nimettyjä paikkoja

yhdistää pieni järvi tai lampi tai sellainen on lähellä. /-dž-/ -päätteinen diminutiivi esiintyi vielä Äimän 1900-luvun ensivuosina muistiin merkitsemässä inarinsaamassa (esim. Itkonen, E. 1987). Nykykielessä pääte on yksinkertaistunut š-äänneeksi.

Toisaalta suomen kielen -ts-äänneyhdistelmä vastaa alueen paikannimissä useita muitakin saamen kielten suhuäännteitä tai -äänneyhtymiä. Esimerkiksi nimessä *Kurtsinkoski* -ts- vastaa nykykoltansaamen äännettä -č(č)- (vrt. saaK *ku'rcč* 'ura, sola, vako, kolo, kuru, rotko, kursu'). Toisessa alueen paikannimessä esiintyvän nimielementin *kuusitsi* taustalla lienee kuukkeliä tarkoittava sana (vrt. saaK *kuusik*, saaAk †*kuosyek* (Itkonen, T. I. 1958: II: 1063)). Tässä sanassa -ts- vastaa koltansaamen *-k-äännettä, joka tässä asemassa on muuntunut esimerkiksi koltansaamassa liudentuneeksi -k-äänneeksi, jota myös Itkosen sanakirjan †-ck-merkintä lähinnä vastannee. Äänneyhtymän -tsi- toistuminen nimen painottomissa tavuissa, juuri ennen sivupainollista tavua, tukisi kuitenkin ajatusta siitä, että kyse on johtimesta.

Ehdotan ennen kaikkea leksikaalisen rakennetyypin, diminutiivi-johtimen sekä merkityksen ja systeemiin sopivuuden perusteella, että nimen alkuosan kolme nimielementtiä voisivat muodostua henkilönnimestä. Tarkemmin sanoen kyseessä olisi saamelaisille tyyppinen isoisän, isän ja nimetyn henkilön nimet yhdistävä patronyminimi. Eli määräiteosan alkuosa kertoisi, kenen lauttanen suolla on sijainnut.

Erityisesti kotapaikkoihin ja muihin asuinpaikkoihin sekä pyyntipaikkoihin, kuten apajiin, viittaaville saamelaisille paikannimille on tyyppillistä, että niiden määräiteosana on henkilönnimi. Nimi kertoo, kenen asuin- tai pyyntipaikasta on kyse. Tällaisia ovat esimerkiksi Suonikylästä tallennetut koltansaamenkieliset nimet *Semna Väska Pörttvääraž* 'Semmanin Vä'skkin Pirttivaara', *Iirška Maacclapp* 'Iiräškin Mutka-apaja' ja *Määšš Ää'ğgeskue'33* 'Mäššin Hangastieva' (Itkonen, T. I. 1958: II: 970, 992; Nickul 1934: 37, 53, 65). Vastaavia nimiä on paljon myös inarinsaamassa, esimerkiksi *Eelliš-ááhu Kuátsaijávri* 'Eelliš-mummon Kotasijajärvi' ja *Tanja Nyerivärppi* 'Tan-

jan Salmiapaja' (Mattus 2015: 387). Pohjois-Lapissa on myös suomenkielisiä, samaa rakennetyyppiä edustavia paikannimiä, kuten *Juuson Kotasijajärvet* Enontekiöllä tai *Kiuru-äjän Hangasmaa* Sodankylässä. Ne ovat tavallisesti semanttisesti motivoituja lainoja eli niin sanottuja käännöslainoja saamen kielestä.

Näitä muistuttavia nimiä, joissa esiintyy nimielementti *lauttanen* ~ *lauttas* ~ *lautas* ~ *lautta* sekä mahdollisesti tai varmasti ihmisen nimi, löytyy eri puolilta keskistä Lappia. Tällaisia ovat esimerkiksi Sodankylän *Tennu-Lauttanen* (< *Tenno* (Itkonen, T. I. 1948: II: 497)), Kittilän *Melkilauttaskuusikko* (? < *Mielikirjä*⁵ (Itkonen, T. I. 1948: II: 502) tai ?? << *Mekkal: Mekla* ym. (Itkonen, T. I. 1958: II: 1046)), Inarin *Pietarlauttanen* ja *Pietarlauttaoivi* (< saaAn *Piättâr*) sekä Savukosken *Kuhaäjän*⁶ *Lautasmaa*.

Äteri=*tsl*|*puteri*=*tsl*|*puoli* nimielementeistä voisi olla rekonstruoitavissa patronyyminimi:

*/*adderidži pjedaridži puoo°li/*

Näistä nimistä ensimmäinen voisi olla diminutiivimuoto nimestä **Adder* tai †*Ander* (Itkonen, T. I. 1958: II: 1049). *Ander*-nimen tavallisimpia vastineita ovat suomen ja karjalan nimet *Onteri* ja *Antero*, venäjän *Андрей* (*Andrej*), nykykoltansaamen *Onddri* ja skandinaavisten kielten *Anders*. Nimeä **Adder* ei ole tallennettu, mutta J. K. Qvigstadin (1893: 90; myös Collinder 1964: 53) mukaan *Anders*-nimestä tavataan Ruijassa ja Ruotsin Lapissa myös variantit *Adda*, *Addak*, *Addok* ja *Addes* ja täl-

⁵ Vertaa M. A. Castrénin (1967: 25) Erkki Peltovuomalta v. 1838 tallentamaan *Aik(i)asarria* nimen lyhentyneeseen varianttiin *Aisari* (Itkonen, T. I. 1948: II: 493).

⁶ Koska kalalaji kuha ei esiinny näin pohjoisessa, on mahdollista, että nimielementti on alun perin ollut jokin muu sana. Kyse on voinut olla esimerkiksi saamelaisesta sukunimestä *Kuuvva*, josta tunnetaan myös varhaisempi muoto *Kua* (Itkonen, T. I. 1948: II: 507).

lainen konsonanttiyhtymästä geminaattakonsonantiksi vaihtuminen tunnetaan myös muista hypokoristisista lainanimistä⁷. Toinen vaihtoehto voisi olla, että ensimmäisen nimen *-nd-* on seuraavan nimielementin mallin mukaisesti yksikertaistunut muotoon > *-d(d)-* ja edelleen muotoon > *-t-*.

Toinen nimi voisi olla diminutiivimuoto nimestä †*P'edar* (Itkonen, T. I. 1958: II: 1049). Sitä vastaavat suomen *Pietari*, venäjän *Пётр* ~ *Пётра* (*Pjotr* ~ *Pjotar*), nykykoltansaamen *Peeddar* ja skandinaavinen *Peter*. Kolmas nimi voisi olla nykykoltansaamen *Paavvål* : *Paavvla* (y.nom. : y.gen.) -nimen variantti *Puovvål* yksikön genetiivimuodossa. Juuri tällaista varianttia ei tunneta, mutta T. I. Itkonen (1958: 1049) antaa esimerkit varianteista †*Poavel*, †*Pouil*, †*Poavvel* ja *Ontrej*-nimen variantin †*Uontrej*, jotka osoittavat, että tämänkaltainen ensitavun diftongi olisi täysin mahdollinen. Karjalan kielessä nimimuoto *Puavila* onkin käytössä (Kuzmin 2017: 152). Tämä nimi voisi olla yksi osoitus siitä, että Kemikylällä oli Vienan suuntaan kiinteät suhteet jo varhain.

Ainoa morfologinen ongelma tässä nimessä on, että sen ensimmäisen kahden nimen olettaisi myös olevan yksikön genetiivissä. Itäsaamelaisissa kielissä, joiden joukkoon ainakin keminsaamen itäisimmät alueelliset variantit kuuluvat, diminutiivijohtimesta kuitenkin katoaa taivutettaessa lähes kaikissa sijamuodoissa tunnusomainen *-ž*-äänne. Niinpä esimerkiksi nimi saaK *Säävaž* on yksikön genetiivissä *Sääva*.

Toisaalta erityisesti pohjoissaamen itäisissä murteissa, jotka jakavat monia piirteitä itäsaamelaisen kielten kanssa, esiintyy *-š*-päätteisissä sanoissa ja eritoten nimissä niin sanottu lyhentynyt genetiivi, jossa normaalin astevaihtelun *-š* : *-ž* sijaan on yksikön genetiivissäkin pelkkä *-š*, kun kyse ei ole nimen viimeisestä nimielementistä (esim. Helander 1991: 80). Tällaista ei ole kuitenkaan kuvattu nykyisissä itäsaamelaisista kie-

⁷ Vastaavankaltainen konsonanttiyhtymän muuntuminen geminaattakonsonantiksi on tapahtunut myös esimerkiksi etunimissä saaP *Biggem*, *Bikká* ~ *Biggá* < *Birgit*, *Siggá* ~ *Sikká* < *Sigríd*, *Ápparan* < *Abraham* sekä saaK *Jääffaž* < *Ефросиния* (*Jefrosinija*), *Määttaž* < *Матрона* (*Matrona*).

listä. Joitakin yksittäisiä esimerkkejä on kuitenkin löydettävissä, esimerkiksi saaAn *Laanjáávrášluobâl*, jossa odottaisi keskimmäisen nimielementin olevan yksikön genetiivissä eli muodossa *-jávvráá-*. Kyse on kuitenkin harvinaisista poikkeuksista, mikä tekee ajatuksesta epäuskottavan.

On myös mahdollista, että henkilönnimien lopussa olisi jonkinlainen kivettynyt diminutiivijohdin, joka on voinut rinnastua esimerkiksi venäjän *-евич* /-jevič/ tai *-ович* /-ovič/ ’poika’ -päätteisiin. Karjalan kielessä tavataan äänteellisesti hyvin samankaltainen hypokortisissa nimissä käytettävä johdinaines *-ččV* variantteineen, esimerkiksi nimissä *Iivačču* ~ *Iivučči* ~ *Iivačči* < *Иван* (*Ivan*), *Korkačču* < *Егорка* (*Jegorka*) < *Егор* (*Jegor*) ja *Mikečči* ~ *Mikičči* ~ *Mikučča* < *Михаил* (*Mihail*). Johdinaines on mahdollisesti esikristillinen, sillä karjalan kielessä on vastaava merkitykseltään diminutiivinen johdinaines. Suffiksilla voi kuitenkin olla myös yhteyksiä venäjän kielen äänteellisesti samankaltaisiin henkilönnimijohtimiin. (Kuzmin 2017: 169–173.) Selitys voisi siis löytyä taasen Kemikylän ja Vienanmeren karjalaisten ja venäläisten yhteisöjen vuorovaikutuksesta.

Vaikka olen pyrkinyt edellä löytämään jokaiselle määriteosan kolmelle ensimmäiselle nimielementille ja niiden osille selityksen, on täysin mahdollista, että osa selityksistä on turhia siinä mielessä, että kyse onkin vain sattumanvaraisista äänteellisistä muutoksista. Jos nimi on alun perin ollut saamenkielinen, on se jo lainautuessaan voinut muuntua merkittävästi kohti suomen kielen äänneasua ja nimistön rakennetta. Suomenkielisten nimenkäyttäjien suussa nimi on voinut aikojen saatossa muuttua edelleen paljon. Näin on käynyt aivan suomenkielisillekin nimille. Esimerkiksi *Jordan(in)järvestä* on tullut *Juortananjärvi* (Paikkala 2007: 112). On myös mahdollista, että jotkin nimessä nyt toistuvista äännesarjoista, kuten *-tsi-* tai *-teri-* on lisätty sinne, minne ne eivät ole alun perin kuuluneet vain riimillisen vaikutelman aikaansaamiseksi.

4. Lopuksi

Olen tässä tekstissä pyrkinyt historiallisen kontekstin ja Ante Aikion (2007) kuvaaman metodin avulla perustelevaan, miksi ja miten Suomen pisimmän paikannimen *Äteritsiputeritsipuolilautatsijängkä* taustalta voisi olla mahdollista löytää aivan normaalin ympäristönkäyttöön liittyvän nimeämisperusteen. Selityksiä ei siis tarvitsisi etsiä huumorista, hokemista tai pelkäästä nimeämisen tarpeesta. Olisi hyvin luontevaa ajatella, että nimetyn paikan seutuvilla on metsästellyt Kemikylän siidaan kuulunut Adderin pojan Pjedarin poika Puavali, joka rakensi suolle lauttasen saaliin säilyttämistä varten. Tämän seurauksena paikka sai nimekseen 'Adderisen Pjotorisen Puavalin Lauttasjängkä'.

Menneisyydessä annettujen paikannimien alkuperäisen nimeämisperusteen täysin varma todistaminen on yleensä mahdotonta, mutta mielestäni edellä kuvaamani tulkinta olisi sekä kielitieteen että historian näkökulmista mahdollinen. Sen sijaan siitä ei ole epäilystäkään, etteikö *Äteritsiputeritsipuolilautatsijängän* seutuvilla olisi asunut ja elänyt vielä suhteellisen hiljattain saamelaisia. Alueen vanhasta saamelaisesta ympäristönkäytöstä on konkreettisenä todisteena se, että jängän viereisen Näpnähtämäselän rinteestä on löytynyt useita vanhoja honkia, joiden kaarnassa näkyy suuria, osin umpeen kasvaneita aukkoja. Ne ovat merkkinä hyvin pitkä aika sitten tapahtuneesta petun nylkemisestä (Nyman 2011: 644–646). Kemin Lapin saamelaisille, kuten muillekin metsäaluiden saamelaisille pettu on ollut perusruokaa ja tällaiset saamelaisen petunnylkemistävän seurauksena syntyneet ”ikkunapuut” ovat yksi todiste alueen saamelaisesta historiasta.

Lyhenteet ja merkit

saaAk	akkalansaame
saaAn	inarinsaame
saaK	koltansaame
saaP	pohjoissaame

suom. suomi
† sana ei ole enää käytössä tai lähteen translitteraatio on vanhentunut tai epätarkka.

Lähteet

- Aikio, Ante 2007: The Study of Saami Substrate Toponyms in Finland. – *Onomastica Uralica* 2007(4): 159–197.
- Aikio, Marjut 1988: *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä. Kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980*. Helsinki: SKS.
- Ainiala, Terhi & Saarelna, Minna & Sjöblom, Paula 2016: *Names in Focus: An Introduction to Finnish Onomastics*. Helsinki: SKS.
- C(astré)n, L(ahja) 1907: Inarijärven saarten maantieteellinen kartoitus keväällä ja kesällä v. 1906 (jatkoa). – *Maanmittari-Yhdistyksen Aikakauskirja* 1907(2): 47–65.
- Castrén, M. A. 1967: *Tutkimusmatkoilla pohjolassa*. Helsinki: WSOY.
- Collinder, Björn 1964: *Ordbok till Sveriges lapska ortnamn*. Uppsala: Kungliga Ortnamnskommissionen.
- Elo, Tiina & Seppälä, Sirkka-Liisa 2012: *Entistä Keminkylää: Savukosken kulttuuriympäristöohjelma*. Suomen Ympäristö 20. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Fellman, Jacob 1906a: *Anteckningar under min vistelse i Lappmarken första delen*. Helsingfors: Finska Litteratursällskapet.
- Fellman, Jacob 1906b: *Anteckningar under min vistelse i Lappmarken tredje delen*. Helsingfors: Finska Litteratursällskapet.
- Freden i Teusina. *Fredsfördraget i Teusina 18 maj 1595*. https://sv.wikisource.org/wiki/Freden_i_Teusina. Viitattu 8.9.2022.
- Helander, Kaisa Rautio 1991: Sámegiel báikenamaid strukruvra ja deháleamos čoagginrávvagat. – Hans Ragnar Mathisen (toim.), *Sámi kulturmuittut. Báikenammačoaggima giehtagirji – Samiske*

- kulturminner. Håndbok i stedsnavnregistrering*. Romsa: Romssa Sámi Searvi. 72–93.
- Huhtamies, Mikko 2008: *Maan mitta: maanmittauksen historia Suomessa 1633–2008*. Helsinki: Maanmittauslaitos.
- Itkonen, Erkki (toim.) 1987: *Inarilappisches Wörterbuch II*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Itkonen, Erkki 1992: *Inarinsaamelaisia kielennäytteitä – Aanaarkiela čäjtтуzeh*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Itkonen, Terho 1997: *Nimestäjän opas*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Itkonen, T. I. 1948: *Suomen lappalaiset vuoteen 1945 I–II*. Helsinki: WSOY.
- Itkonen, T. I. 1958: *Koltan- ja kuolanlappin sanakirja I–II*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Kallio, Kati & Valtonen, Taarna & Jouste, Marko 2019: Olaus Sirman runojen vertailevaa luentaa. Runojen poetikka ja rakenne ympäröivien kulttuurien tekstien näkökulmasta – *Suomalais-ugrilaisen seuran aikakauskirja* 97: 109–152. URL <https://doi.org/10.33340/susa.75266>.
- Kert, G. M. & Zajkov, P. M. = Керт, Г. М. & Зайков, П. М. 1988: *Образцы саамской речи*. Петрозаводск: Института языка, литературы и истории, Карельского филиала АН СССР.
- Kuzmin, Denis 2017: Adaptation of orthodox personal names in the Karelian language. – Terhi Ainiala & Janne Saarikivi (toim.), *Personal name systems in Finnic and beyond*, . Uralica Helsingiensia 12. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Kysy.fi: Helsingin kaupunginkirjaston www.kysy.fi -verkkopalvelun vastaus 25.2.2009, tallennettu web.archive.org -verkkosivujen arkistointiohjelmaan. <https://web.archive.org/web/20180723064126/http://www.kysy.fi/kysymys/hei-yritanpa-kysya-uudelleen-koska-jostakin-syysta-en-ole-saanut-vastausta>. Viitattu 7.9.2022.

- Lönnrot, Elias 1902: *Elias Lönnrotin matkat II: 1841–1844*. Helsinki: SKS.
- Mattus, Ilmari 2015: *Anarâš päikkinoomah*. Aanaar: Anarâškielâ servi.
- Nickul, Karl 1934: *Petsamon eteläosan koltankieliset paikannimet kartografiselta kannalta*. Fennia 60:1. Helsinki: Suomen Maantieteellinen Seura.
- Niemi, Tapani (päiväämätön): Kadonneen kulttuurin kotahaikuja. <http://www.lappomania.fi/merimatti00.php>. Viitattu 20.1.2023.
- Nimiarkisto 2022a: *Äterisputerispuolilaudatsijänkä* (Kotus, 1974). Vuotovesi, Pirjo. Kotimaisten kielten keskus. <https://nimiarkisto.fi/wiki/Q7909708>. Viitattu 7.9.2022.
- Nimiarkisto 2022b: *Äteritsiputeritsipuolilautatsinjänkä* (Kotus, 1974). Vuotovesi, Pirjo. Kotimaisten kielten keskus. <https://nimiarkisto.fi/wiki/Q7909710>. Viitattu 7.9.2022.
- Nyman, Jan-Erik 2011: *Savukoski kaakkoisosa: kulttuuriperintöinventointi 2011*. Helsinki: Metsähallitus.
- Paikkala, Sirkka (toim.) 2007: *Suomalainen paikannimikirja*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Karttakeskus.
- Qvigstad, J. K. 1893: *Nordische Lehnwörter im Lappischen*. Christiania: Videnskapernes selskap.
- Sjögren, A. J. 1828: *Anteckningar om församlingarne i Kemi-Lappmark*. Helsingfors: Simelius.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. URL <http://kaino.kotus.fi/sms>. 10.6.2022 päivitetty versio. Viitattu 12.9.2022.
- Stille, Åke 1965: Övre Norrlands administrative historia från upprättandet av Västerbottens län till freden i Nystad. – Gunnar Westin (toim.), *Övre Norrlands historia II: Tiden 1600–1721*. Umeå: Norrbottens och Västerbottens läns landsting. 321–370.
- UUB = Uppsala Universitetsbibliotek, Specialsamlingar, handskrifter. Johannes Schefferuksen kokoelma S163.

- Valtonen, Taarna 2014: *Mielen laaksot. Mielen vuemieh. Miela vuomit. Mielâ vyemeh. Miõl vue´m. Neljän saamen kielen paikannimien rakenne, sanasto ja rinnakkaisnimet vähemmistö– enemmistö-suhteiden kuvastajina*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. (myös URL <https://www.sgr.fi/fi/items/show/79>)
- Vuotovesi, Pirjo 1987: *Savukosken suonnimet*. Oulu: Oulun yliopisto, Suomen ja saamen kielen laitos. (Julkaisematon sivulaudaturtyö.)